

Jelentés a magyar könyvtárosság etikai kódexének kidolgozására alakított munkabizottság tevékenységéről

Legutóbb a 2005. február 14-én kelt feljegyzésében számolt be az etikai munkabizottság a 2004-ben végzett munkájáról és fogalmazott meg javaslatokat a továbbiakra vonatkozóan. A jelen feljegyzés egyben a munkabizottság záró jelentése, minthogy a magyar könyvtárosság etikai kódexének mellékelt, a bizottsági tagok teljes egyetértésével és egyhangúlag elfogadott szövegtervezetével teljesítette vállalt feladatát és a maga részéről befejezettnek tekinti tevékenységét, amelyről a 2005. február 14-ei feljegyzést kiegészítően az alábbiakban számol be.

Az etikai munkabizottság tevékenysége 2005-ben

Az etikai munkabizottság 2005 folyamán négy ülést tartott.

A január 26-ai ülésén megvitatta a kódexnek a tagok javaslatai alapján kialakított szerkezetét és tárgyszavakban megfogalmazott tartalmát, meghatározta, mire térjen ki az addigi munkáról szóló jelentés, s foglalkozott a kódextervezet feldolgozó regionális értekezletek megszervezésével.

A március 2-ai ülésének napirendjén szerepelt a kódextervezet első fogalmazványának megvitatása, döntött arról, hogy az addigi munka során keletkezett és a tervezethez várható hozzászólások, kiegészítések alapján készüljön *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* címmel egy dokumentum a részleges útbaigazítás és az oktatás számára, továbbá egyetértéssel vette tudomásul, hogy az Informatikai és Könyvtári Szövetség is a kódex kibocsátójaként kíván szerepelni s ez ügyben felveszi a kapcsolatot a Magyar Könyvtárosok Egyesületével.

A szeptember 20-ai ülésén részleteiben foglalkozott a kódextervezethez beérkezett észrevételekkel és módosítási javaslatokkal. (27 könyvtáros, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége által szervezett 5 regionális értekeztet, 8 egyéb fórum, 3 testületi hozzászólás összesen 332 felvetését írásos összefoglaló alapján egyenként vizsgálta meg a munkabizottság.)

Az október 11-ei ülésén ismét áttekintette az észrevételek alapján módosított kódextervezetet és a maga részéről elfogadottnak minősítette azzal, hogy továbbítandó a munkabizottságot a feladattal megbízó szervezetekhez. A *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* című dokumentum tartalmával nagyjából-egészében egyetért, azzal az észrevétellel, hogy készüljön hozzá tárgymutató, s a szükséges szerkesztői munkák elvégzése

után célszerű és hasznos volna publikálni. Végül meghatározta a jelen feljegyzés tartalmát.

A munkabizottság tevékenységének kiemelkedő eseményei voltak az 5 regionális konferencia és 8 egyéb fórum, amelyeken számos résztvevő részletében vitathatta meg az etikai kódex különféle formákban (folyóiratokban, interneten, sokszorosításban) hozzáférhetővé tett tervezetét. A „csúcspontot” a Magyar Könyvtárosok Egyesülete gödöllői vándorgyűlése jelentette, amelyen a munkabizottság elnöke plenáris ülésen adhatott számot az elvégzett munka eredményéről, majd a munkabizottság tagjai panelvitán cserélhettek eszmét az érdeklődőkkel.

Az etikai kódex rendszere

Az etikai kódexszel kapcsolatos dokumentumok piramisszerűen épülnek fel. A csúcst maga a kódex képezi, amely voltaképpen két, egymással szorosan összefüggő részből áll. A vastagbetűs rész nevezhető az erkölcsi parancsnak, amelyet egy kifejtő rész követ. (Az előbbi önmagában is megáll, az utóbbi csak az előbbivel együtt.) A második szintet alkotják – elkészültük után – az egyes szervezetek, egyesületek, intézmények, könyvtártípusok, könyvtárosi munkakörök stb. etikai szabályzatai. A harmadik szintet a már említett *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* jelentik. Végül a negyedik szintbe tartozik valamennyi, az etikai kódexszel, de általában a könyvtárosi etikával kapcsolatos, publikált vagy szűk publicitású, bármilyen formátumban hozzáférhető dokumentum, kutatási jelentés stb.

A munkabizottság különösen fontosnak tartja, hogy az előkészítő munka során keletkezett munkabizottsági anyagok (emlékzettetők, levelezés, összeállítások stb.), folyóiratcikkek, egyéb írások, levelek, hozzászólások, felszólalások stb. ne vesszenek el, bármikor hozzáférhető legyenek a könyvtáros közösség számára. Ezért egyfelől tartalmukat igyekezett magában a kódextervezetben érvényesíteni, másfelől a *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* című dokumentumban feldolgozni; ezen túlmenően azonban teljes terjedelmükben megőrzendők és a nyilvánosság számára nyitottak kívánja tudni őket. A munkabizottság ezért kéri a Könyvtári Intézetet, hogy a keretében működő Könyvtártudományi Szakkönyvtár vállalja az etikai kódex ezen negyedik szintjének a gondozását.

A kódex kibocsátói és aláírói

A munkabizottság – módosítva a 2005. február 14-ei feljegyzésben kifejtett álláspontját – azt javasolja, legyenek megkülönböztetve a kódex kibocsátói és aláírói (azaz elfogadói, címzettjei). Mint a hazai könyvtárügy két legáltalánosabb szervezete, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség vállalja magára a kibocsátás és az ezzel járó egyéb teendők (nyomon követés, karbantartás, promóció, visszajelzés) felelősségét, míg az aláírók magukénak ismerik el a kódexben foglalt értékeket és követelményeket. Az aláírók között egyaránt lehetnek testületek, intézmények és magánszemélyek. Nincs aka-

dálya annak sem, hogy maguknak a kibocsátóknak a szervezetébe tartozó tagozatok, szekciók, tagegyesületek külön is szerepeljenek az aláírók sorában. Fontos és minden szempontból előnyös, ha a könyvtárosképző intézmények tanszékei ugyancsak kifejeznék aláírásukkal, hogy magukra nézve érvényesnek tartják az etikai kódexet. Kívánatos, hogy helyet kapjanak a külföldi magyar könyvtárosokat tömörítő szervezetek (amire a kódex szövegtervezete utalást is tesz), de akár magyar lakosokat szolgáló könyvtárak és egyéb nemzetiségű könyvtárosok is.

Ajánlatos, hogy mind a kibocsátók, mind az aláírók alkalomadtán kifejezzék alapszabályukban vagy egyéb, szervezetüket és működésüket szabályozó dokumentumukban azt a tényt, hogy a könyvtárosi etikai kódexet magukra nézve érvényesnek tekintik, annak a szellemében kívánnak tevékenykedni.

Javasolt, hogy nevesítve a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnöksége legyen a két kibocsátó testület. A kódextervezet társadalmi háttérét és hitelességét kellőképpen biztosítja a tanácskozások, fórumok és hozzászólók hosszú sora és az elhangzott észrevételek messzemenő figyelembevétele és felhasználása ahhoz, hogy elegendő legyen a két kibocsátó illetékes szerveit csupán tájékoztatni a vonatkozó elnökségek egyhangú és egybevágó döntéséről.

Ez a megoldás egyrészt megkönnyíti a kódex karbantartását (nem kell kisebb változtatásokat is magasabb fórum elé vinni), másrészt a kódex erejét gyengítené egy újabb vitaforduló nyitása, ami szavazásra bocsátás esetén elkerülhetetlen volna.

Az etikai kódex érvényessége és vállalása

E két ügyben a munkabizottság hivatkozik a 2005. február 14-i feljegyzésben kifejtett álláspontjára, s megerősíti azt. Megismétli, hogy nem kíván állást foglalni abban a kérdésben, hogy ki tekinthető könyvtárosnak; az erre adandó választ a vonatkozó jogszabályoktól és az illetékes fórumoktól várja; a maga részéről azonban hajlik arra – és ez vezette az etikai követelmények felállítása során –, hogy a könyvtárosság olyan szakma, amely felsőfokú szakképzettséget igényel. (Erre a kérdésre a kódexben magában nem tér ki, csupán a *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* című dokumentumban.

A munkabizottság az előkészítő megbeszéléseken elhangzott javaslat alapján módosította álláspontját a kódex érvényességét tekintve: véleménye szerint nyitva kell hagyni annak lehetőségét, hogy külföldön működő, magyar könyvtárosokat tömörítő egyesületek, a magyar lakosokat kiszolgáló könyvtárak és könyvtárosok is csatlakozhassanak a kódex érvényét magukra nézve vállaló aláírókhoz.

Az etikai kódex tudatosítása

A munkabizottság szükségesnek tartja, hogy az illetékes szervek és szervezetek minden módon előmozdítsák az etikai kódex hatásának érvényesülését. Ezért célszerű egy promóciós tervet készíteni és végrehajtani. Ebbe beleértendő a közzététel különféle formái (a füzetből a röplapig, az oklevélből a plakátig, az internetről a szemléltető anyagig), a kulturális és művészeti, a tudományos és gazdasági élet

tájékoztatása, a médiumok felhasználása, rendezvények szervezése a kódex nyilvános vállalására (diplomaosztás, könyvtári kollektívák eseményei, egyesületek és szervezetek összejövetelei stb.).

Lényeges tennivaló, hogy a kódex kibocsátói lépjenek mielőbb kapcsolatba a könyvtárosképző intézményekkel annak érdekében, hogy a képzésben kellő helyet és hangsúlyt kapjon a könyvtárosi etika oktatása. Ehhez komoly segítséget jelenthet a *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* című anyag közreadása.

Az etikai kódex hatását a mindennapi könyvtári–könyvtárosi gyakorlatra nagyban elősegítené, ha a kibocsátók a könyvtári jogszabályok, szabályzatok, rendelkezések, mértékadó dokumentumok előkészítése és véleményezés során álláspontjuk megfogalmazásában érvényesítenék a könyvtárosság etikai értékeit és követelményeit.

Etikai bizottság

Az etikai bizottsággal, feladataival és működésével kapcsolatos álláspontját a 2005. február 14-ii feljegyzésében már kifejtette a munkabizottság. Ehhez annyit kíván hozzáfűzni, hogy véleménye szerint nincs szükség nagyobb, mint három főből (és egy vagy két póttagból) álló testületre, amelyet a két kibocsátó testület együttesen bíz meg.

Elhangzott egy olyan javaslat is az előkészületek során, hogy célszerű volna egy quasi könyvtári ombudsmani funkció megtestesítésére. Az ombudsman egyrészt a használói érdekeket képviselné, másrészt az indokolatlan és méltatlan támadásokkal szemben védené meg a könyvtárosokat akár a munkáltatók, akár a használók oldaláról érnek őket ezek a támadások.

A munkabizottság véleménye szerint egyelőre nem kívánja meg a helyzet e funkció létrehozását, a könyvtárosok pedig kellő védelmet kaphatnak az etikai bizottságtól, ha munkahelyükön támadna konfliktusuk etikusságuk miatt.

* * *

Végezetül a munkabizottság tagjai köszönetet mondanak megbízóiknak a bizalomért, hogy őket bízta meg a magyar könyvtárosság etikai kódex tervezetének kidolgozásával. Remélik, hogy megfeleltek a bizalomnak, s közmegelégedésre látták el feladatukat. A munkabizottság egyébként felkérte titkárát, hogy folyóirat-közleményben adjon számot a kódextervezethez tett észrevételek feldolgozásáról, a velük kapcsolatos bizottsági reflexiókról és véleményekről, elfogadásukról vagy elutasításukról. Ugyancsak titkárára bízta, hogy számoljon be a munkabizottság tevékenységéről a nyilvánosság előtt, és vonja le azokat a metodikai tanulságokat, amelyek várhatólag más, hasonló jellegű feladatok megoldásán fáradozó munkacsoportok számára válhatnak, s lehetővé teszik, hogy tagjaik között éppen olyan harmonikus kapcsolatok alakuljanak ki, mint amelyek ezt a munkabizottságot jellemezték.

Budapest, 2005. október 12.

Papp István